

HISTORIA ECCLESIAE

Szabó András*

Budapest

Balassi János és Sulyok György levele Paul Eberhez

A Paul Eber életművét tárgyaló tanulmánykötetre és benne a gothai Forschungsbibliothek állományában található levelezésének leírására a wittenbergi magyar coetusra vonatkozó kutatásaim közben bukkantam rá.¹ Korábban Egri Lukács ismeretlen levelét már közöltem ebből az anyagból.² A címzett, Paul Eber (Kitzingen, 1511. november 8. – Wittenberg, 1569. december 10.) ebben az időben teológiai professzor, a városi templom első lelkésze és Szászország szuperintendense volt, s Melanchthont követve elsősorban közvetítő szerepet próbált betölteni az orthodox lutheránusok és a kriptokálvinisták között.³ Ugyanakkor – Melanchthonhoz hasonlóan – Eber soha nem állt nyíltan a svájci teológia mellé, úrvacsorátana mérsékelt lutheránus álláspontot tükrözött. Abban is Melanchthon nyomában járt,⁴ hogy jó viszonyt ápolt a magyar

* Szabó András (Derecske, 1954. szept. 30.) irodalomtörténész, lelkészcsaládban született, középiskolai tanulmányait a Debreceni Református Kollégium Gimnáziumában végezte, majd 1978-ban az ELTE BTK magyar–latin szakán szerzett diplomát. 1991-től az irodalomtudomány kandidátusa, 1998-tól habilitált doktor, 2003-tól a Magyar Tudományos Akadémia doktora. A révkomáromi Selye János Egyetem Tanárképző Karának professzora, a Károli Gáspár Református Egyetem BTK professzor emeritusa. Szakterülete a régi magyar irodalom, kutatási területe a magyar reformáció és késő humanizmus irodalma, különös tekintettel a magyar–német kapcsolatokra.

¹ Neuendorf, Paul A.: Die Korrespondenzpartner Paul Ebers in den Beständen der Forschungsbibliothek Gotha. In: Daniel, Gehr – Leppin, Volker (hrsg.): *Paul Eber (1511–1569). Humanist und Theologe der zweiten Generation der Wittenberger Reformation*. Leucorea-Studien zur Geschichte der Reformation und der Lutherischen Orthodoxie, 16. Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig 2014, 587–600.

² Szabó András: Egri Lukács levele Paul Eberhez. In: Bajáki Rita – Báthory Orsolya – Bogár Judit – Déri Eszter – Kónya Franciska – Maczák Ibolya – Szádóczi Vera (szerk.): *Lelkiség és irodalom. Tanulmányok Szelestei N. László tiszteletére*. MTA-PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, Budapest 2017, 370–375.

³ Az előbbiekben idézett tanulmányköteten kívül ld. még róla: Eber, Paul. In: *Deutsche Biografie*. <https://www.deutsche-biographie.de/gnd118681524.html#indexcontent> (2017. jan. 2.). Thüringer, Walter: Paul Eber (1511–1569). Melanchthons Physik und seine Stellung zu Copernicus. In: Scheible, Heinz (hrsg.): *Melanchthon in seinen Schülern*. Wolfenbütteler Forschungen, 73, Harrassowitz, Wiesbaden 1997, 285–321.

⁴ Ritoók-Szalay Ágnes: Warum Melanchthon? Über die Wirkung Melanchthons im Ehemaligen Ungarn. In: Frank, Günter – Treu, Martin (hrsg.): *Melanchthon und Europa*. 1. Teilband.

diákokkal és patrónusaikkal. A levelek abban a helyzetben íródtak, amikor Luther reformátortársának 1560-ban bekövetkezett halála után megpróbálta továbbvinni az örökséget.

Az egyik levélíró lekcsei Sulyok György,⁵ Sulyok Balázs öccse, az azonos nevű pécsi püspök unokaöccse, aki 1560-tól Közép-Szolnok vármegye főispáni tiszttét viselte. A család ekkor már a református egyházat támogatta: unokahúgai, (Balázs lányai) Dobó Istvánné Sulyok Sára, Balassi Jánosné Sulyok Anna (Balassi Bálint édesanyja) és Bocskai Györgyné Sulyok Krisztina (Bocskai István édesanyja) a férjeiket is ilyen irányba befolyásolták. Sulyok György a negyvenhét helységből álló szilágycsehi uradalmat birtokolta, és feleségén, Bornemisza Annán keresztül jutott a hadadi vár birtokába. A vidék rövidesen az erdélyiek és a Magyar Királyság erőinek összeütközési pontjává vált. 1562 elején Sulyok György Balassi Menyhérttel együtt hátat fordított János Zsigmondnak, és átállt a Habsburgok oldalára. Válaszul Némethy Ferenc és somlyai Báthory István ostrom alá vették Hadadot, amelyet a birtokos szabad elvonulás fejében feladott, és Szatmárra távozott. Az erdélyiek szonban nem sokáig tarthatták meg a várat, mert néhány nap múlva, 1562. március 4-én Zay Ferenc és Balassi Menyhért foglalta vissza azt a győztes hadadi ütközet eredményeképpen. Az erdélyiek veresége után szövetségeseik, a törökök léptek szorítóba, és sikertelenül ostromolták Szatmár várát. 1563-ban, amint azt a levél keletkezéséből látjuk – Sulyok György már ismét Hadad várában lakott, a következő esztendőben azonban fordult a kocka: az erdélyiek ismét elfoglalták az erösséget, Sulyok pedig halálos sebet kapott a halmi várkastély védelmezése közben.⁶ Nem véletlenül utal a levél is a polgárháborúra, illetve a török elleni harcra.

Károlyi (Szaniszló) Péter (Nagykároly, 1543 – Várad, 1576. április 10.) az ajánlólevél kelte után bő két hónappal, 1563. augusztus 30-án iratkozott be a wittenbergi egyetemre Csengeri Péterrel együtt, de csak 1564-ben lett a magyar diáktársaság, a coetus tagja. Tanulmányainak költségét minden biztonnal Sulyok György fedezte, ugyanis a levélben jövőbeli udvari prédikátorságára céloz. Hazatérése után – Nagy Kálozi Balázs feltételezése szerint – a Kendi családnál lehetett nevelő 1566 végéig, ezt követően a kolozsvári iskola rektori székét foglalta el rövid időre, ahol heves vitákba bonyolódott az antitrinitáriusokkal, köztük személyesen Dávid Ferencsel; az ellene írt műve elveszett. 1567 első felében a váradai iskola rektori tiszttét foglalta el. 1567-ben jelent meg Kolozsvárott a Melanchthon nyomán készített görög nyelvtana, amely Molnár Gergely latin grammatikájának párja. Ugyanebben az évben jött ki latin poétikája is, amelyet

Skandinavien und Mitteleuropa. Melanchthon-Schriften der Stadt Bretten, 6/1. Thorbecke, Stuttgart 2001, 273–284.

⁵ Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal.* 10. kötet. Pest 1863, 402–405.

⁶ Istvánffy Miklós: *Magyarok dolgairól írt históriája Tállyai Pál XVII. századi fordításában.* I/2, 13–24. könyv. Kiad. Benits Péter, Balassi Kiadó, Budapest 2003, 313–316. és 350. Lukinich Imre: *A hadadi ütközet 1562. március 4-én.* In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 11. (1910/1), 249–251.

földijeinek, Károlyi Gáspárnak és öccsének, Károlyi Miklósnak ajánlott; a kolozsvári iskola diákjai alkalmi verseket írtak a kötetbe. 1568-tól már biztosan váradi lelkész, 1568 márciusában részt vett a gyulafehérvári második hitvitán és hozzászólt ahhoz; ugyanezen év nyarán egy tallért küldött ajándékba a wittenbergi coetusnak. Szentháromságot védő művet írt a másik váradi református lelkésszel, Ceglédi Györggyel; ez Debrecenben jelent meg 1569-ben, de ennek ma egyetlen példánya sem ismert. Ugyanebben az esztendőben megnősült, Beregdi György debreceni polgár Anna nevű lányát vette feleségül. Az alkalomra tanítványai, Beregszászi János és Debreceni Joó János görög nyelvű verseket adtak ki Wittenbergben. 1569 októberében ott volt és felszólalt a váradi hitvitán. Még ebben az esztendőben a bihari református egyházmegye esperessé választotta, és János Zsigmond erdélyi fejedelem szőlőt adományozott neki a váradi Szent István-hegyen. Hat polemikus prédikációja 1570-ben látott napvilágot Debrecenben, antitrinitáriusok elleni, latin nyelvű vitairata pedig Wittenbergben jelent meg 1571-ben. 1573-tól, Melius Péter utódként a Tiszántúli Református Egyházkerület szuperintendense (püspöke). *Az balátról, feltámadásról és az örök életről* című, 1575-ben kiadott vigasztaló munkáját Báthory Kristófné Bocskai Erzsébetnek ajánlotta, aki a legnagyobb pártfogói közé tartozott; titokban annak később jezsuiták által nevelt fiát, Báthory Zsigmondot is megkeresztelte. A katolikus Báthory István fejedelem Erdélybe akarta hívni, hogy segítsen kiszorítani az unitáriusokat, de ő ezt tartósan nem vállalta, csupán 1573/1574 telén prédikált átmenetileg Gyulafehérváron. Posztumusz műve, *Az apostoli credónak, avagy vallásnak igaz magyarázatja prédikációk szerint* 1584-ben jelent meg Debrecenben Debreceni Joó János epítáfiumával, amely születése és halála időpontját is tartalmazza. Levelezett Josias Simlerrel és Paksi Cormaeus Mihállyal, de levelezésük darabjai elvesztek. Levelezett még a lengyel református Christophorus Thretiuszal, és fennmaradt levélváltása Dudith Andrással 1572-ből. 1575-ben levelet írt Théodore de Bèze-nek is Genfben.⁷

Maga a levél feltehetően egy íródeák segítségével készült, akinek latin tudása kívánnivalókat hagyott maga után. A legfeltűnőbb az a sajátossága, hogy az erasmusi kiejtésben „c”-nek ejtett „t”-ket „c”-vel írja: például „eciam” (etiam helyett). Még urának nemesi előnevét sem volt képes helyesen leírni, és így lett a „Lekche” helyett „Lechke”. Lássuk tehát magát a szöveget:

⁷ Nagy Kálozi Balázs: Károlyi Péter. In: Bartha Tibor (szerk.): *A Második Helvét Hitvallás Magyarországon és Meliusz életműve*. Studia et acta ecclesiastica, 2. Ref. Zsinati Sajtóosztály, Budapest 1967, 473–515. Bernhard, Jan-Andrea: *Konsolidierung des reformierten Bekenntnisses im Reich der Stephanskronen. Ein Beitrag zur Kommunikationsgeschichte zwischen Ungarn und der Schweiz in der frühen Neuzeit (1500–1700)*. Refo 500 Academic Studies. Vandhoeck und Ruprecht, Göttingen 2015, 283., 305., 309., 315. és 330–331. Szabó András: *Coetus Ungaricus. A wittenbergi magyar diáktársaság 1555–1613*. Humanizmus és Reformáció, 35. Balassi Kiadó, Budapest 2017, 165–166.

Súlyos a helyzet Magyarországon a belháborúk és a törökök kegyetlensége miatt, de neki, mint az evangéliumot elfogadott vezetőnek kötelessége az egyházzól és az iskolákról gondoskodnia. Ezért ezt az ifjút, Károlyi Pétert a címzetthez küldi a wittenbergi egyetemre. Kéri, hogy fogadja tanítványai közé, hogy hazatérve hirdethesse az Igét az egyházban és a levélíró családjában. Kéri azt is, hogy imádkozzon értük, keresztyén katonáikért, akik naponta szembeszállnak a török fegyverekkel.

Hadad vára a Szilágyságban, 1563. június 25.

„Divinae⁸ gratiae merementum, vitaeque longevitatem [!] a deo optimo Maximo precatur, suaque debita commendat officia.

Etsi, vir excellentissime, paterque in Christo Jesu nobis observandus, satis in magno existamus in Pannonia discrimine, ita ut tum propter intestinorum tumultuum magnitudinem, cum vero propter turcici tyrannidis acerbitem, propemodum de Heroica nostra gente actum esse videatur. Tamen memores divini illius oraculi, Reges erunt Nutritores [et]⁹ Reginae Nutrices etc.¹⁰ non possumus facere, qui iam aliqua luce coelesti renascentes evangelio de salvatore mundi imbuti sumus, quominus, eciam [!] in¹¹ tanta rerum tristissima mutacione [!] , nostri officii simus memores.

Cum igitur sciamus ad nos spectare piarum ecclesiarum et honestarum scholarum fidelem curam, reiectis omnibus rumoribus conquassatae patriae Pannoniae, voluimus operam nostram duce Jesu Christo semper in id intendere, quo ne tanta in rerum colluvie simul eciam [!] bonae artes, e medio ecclesiarum tolleremur, verum ut Seminaria quedam [!], verbi caelestis usque ad posteritatem manere possent, misimus igitur presentem [!] hunc Adolescentem Petrum Carolium in Academiam Vestram Witebergam, potissimum vero ad Vestram claritatem. Que [!] dulci encomio Sacrarum literarum seipsum totum ita ornaret, ut rediens in tanta difficultate christicularum existente in Hungaria, in fideles domini instar suavi cleris esse posset. Cum igitur vestrae claritati duxi esse commendandum. Petimus itaque Tuam Reverentiam, ut et promovendae gloriae filii dei ergo, et pro nostra spectabili consuetudine (carnali siquidem uti in hac vita haud licet) eum atlo [!] tuorum discipulorum non solum connumeres, verum eciam [!] adscribas. Illiusque studia consilio, monicionibus [!], deffensioneque [!] paterna ita promoveas, ut tam ecclesiae domini, atque familia nostra Christo iam consecrata inde olim dulcissimum fructum verbi dei summa

⁸ Előtte a bal margón: „Georgius Swliok de Lechke XIX.” A levélgyűjtemény összeállítójának kézírása, a levél sorszámával. A levél közzélése betűhű, néhány megszorítással: az „u” és „v” írásában a standard latin helyesírást vettem figyelembe, az „e” helyett „ae”, az „y” helyett „y” vagy „ii” áll. A számos rövidítést jelölés nélkül oldottam fel, a központozást helyenként értelem szerint igazítottam ki.

⁹ Az „et” szó nem látható jól a lap jobb szélén.

¹⁰ Ézs 49,23.

¹¹ Előtte törölve: „rerum”.

cum ubertate capere valeant: deus pacis regat nos omnes in sua ecclesia, detque nobis omnibus uniformem sanamque uno ore doctrinam. Ut vero nos adflitos Christi milites, qui opponimus indies corpora nostra Armis turcicis, oracione [!] Juvetis obtestamur.

Datum in Provincia Szylagh ex arce Hadad, sub Carpatios montes ad orientem, die 25 Junii 1563.

Georgius Swlyok de Lechke Comes Comitatus.
Szolnok mediocris etc. in Pannonia.”¹²

A másik Paul Ebernek szóló levél szerzője gyarmati Balassi János, Balassi Bálint apja (?1518. január 25. – Vágbeszterce vára, 1577. május 6.), Sulyok György unokahúgának férje. Életrajzát és személyiségét legutóbb Kőszeghy Péter monográfiája jellemezte részletesen.¹³ A vallással és az egyházzal való kapcsolátát most már árnyaltabban láthatjuk. Az alább olvasható levél arra utal, hogy már az 1560-as évek elején intenzív levelezésben állt Wittenberggel, s feltehetően már ekkor voltak alumnusai a reformáció szülővárosában, akik az episztolákat hozták-vitték. Azt eddig is tudtuk, hogy az 1570-es években két diákot, Varsányi Gorsa Mihályt és Debreceni Joó Jánost (egyébként Károlyi Péter tanítványait) taníttatott német egyetemeken, akik egy neki szóló svájci könyvajánlás megszületésében is szerepet játszottak.¹⁴

A wittenbergi kapcsolat tényén túl igen fontos a Duna menti földrengésről írott beszámoló is. Az eddig is ismert volt Verancsics Antal egri püspök Ferdinánd királyhoz írott leveléből, hogy a földrengés 1561. február 12. és március 11. között történt, s Budát, Pestet, Esztergomot, Vácot, Ceglédet, Kecskemétet, Ráckevét és Székesfehérvárt érintette.¹⁵ Balassi levele a második, eddig ismeretlen forrás az eseményről, amely pontosítja a március eleji időpontot, s jóval súlyosabbnak mutatja be a rengést, mint azt a kutatás eddig gondolta.

A szöveget, terjedős, egyházas stílusából következően egy domidoctus, azaz csak itthoni iskolában tanult udvari prédikátor fogalmazhatta és írhatta le,¹⁶ aki kissé tanultabb volt, mint Sulyok György írnoka, de a kettős mássalhangzók írása neki is gondot jelentett. Csupán a levél aláírása autográf, s megvan az összehajtogatott küldemény külső címzése is. A szövegközlés elvei ugyanazok, mint az előző esetben.

A levél szövege a következő:

¹² Forschungsbibliothek Gotha, Chart. A. 124, Bl. 66r–v.

¹³ Kőszeghy Péter: *Balassi Bálint. Magyar Alkibiadész*. Balassi Kiadó, Budapest 2008, 53–173.

¹⁴ Szabó András: Szabó András: *Coetus Ungaricus. A wittenbergi magyar diáktársaság 1555–1613*, 123. és 287–288.

¹⁵ Varga Péter: Régi hazai földrengések, különös tekintettel Budapestre. In: *Magyar Geofizika*, 58. (2017/2), (1–12) 7.

¹⁶ Nem tudjuk, hogy ekkor ki volt Balassi János udvari prédikátora; 1564-től 1569-ig Bornemisza Péter töltötte be a tisztséget.

Március 27-én kapta meg Eber levelét, amelyet január 25-én, a levélíró születésnapján írt, ennek nagyon örült. Kéri, hogy imádkozzanak érte és az itteniekért. Az ördög azzal kísért, hogy a mohamedánok erejével kiűzi az Antikrisztus hamis tanait, imádkozni kell, hogy Krisztus szabadítsa meg népét ebből a nehéz helyzetből. Újság egyetlen van: március elején a Duna mindkét partján, Esztergomtól Tolnáig akkora földrengés volt, hogy hatalmas kövek szakadtak ki a sziklák közül, s két órán keresztül tartott. Ez talán az eljövendő utolsó ítélet egyik jele. Továbbra is írjon neki Eber leveleket, üdvözlí a tudós professzorokat.

Zólyom, 1561. április 3.

Kívül ezt olvashatjuk:

„Eximio atque Ecellentissimo viro, domino Paulo Hebero, pastori Ecclesiae Christi, quae est Witebergae, etc. domino Amicoque recenti necessitudine familiariter juncto.

Salutem¹⁷ Plurimam Dicit cum sui comendatione [!]. Ornatissime Vir et Amice dilecte. Vigesima septima die Martii redditae sunt mihi litterae tuae dominationis, quas in die Conversionis divi Pauli, hoc est meo natali (illo enim die ante tres et quadraginta Annos sum in hanc lucem aeditus) scripsisti, quae multis nominibus mihi fuerunt iucundae, maxime tamen, quod plenae erant piarum Christianoque dignarum exhortationum, tum etiam quod praecatiunculis velut lucidissimis stellis micabant. Quare imortales [!] tuae dominationi ago gratias, quod praeter ullum meum Meritum, tam pie, tamque humaniter erga me ignotum sis affectus. Et cum a capitalibus meis hostibus, carne, diabolo et mundo, ad transgressionem praeceptorum Domini mei rapiar, in idque fragilitate carnis meae identidem connivente pertrahar, Tuam Dominationem summopere rogo, et de cetero, ut nunc se facere scribit, velit mihi praecum suffragio, una cum reliquis piis christianis adesse, praecarique aeternum patrem domini nostri, ut pro meritis filii sui, unigeniti redemptoris nostri, me et omnia membra ecclesiae suae, sui spiritus luce illustret, meaque consilia et omnes Actus ita regat ac gubernet, ut et vivere ad normam suorum praeceptorum, et vitae exitum in ipso consequi possimus. Suaeque Maiestatis conspectu et sanctorum consortio perfringi¹⁸ liceat.

Orare etiam velit pro universis harum partium membris ecclesiae, siquidem tantam satanae vim experiantur, ut usque aliquid tentatione vacuum appareat, cum omnem eius furorem in se exsertum sentiant, qui ea hinc Armis Mahometicis illinc falsa Antichristi doctrina impugnet, ex quibus erumnis ut eluctari liceat, sumis [!] praecibus servator noster, qui est ecclesiae caput, orandus est.

Nova scriptu digna nulla occurrunt, quam quod in principio mensis Martii proxime exacti circa utramque ripam histri A Strigonio Tholnam usque, quae

¹⁷ Mellette és föllötte a margón a gyűjtemény összeállítójának írásával: „XIII. Johannes Balassa de Gyarmath”.

¹⁸ A lap szélén nehezen olvasható szó.

urbes multis distinguuntur miliaribus [!], tantus fuerit terraemotus, cuius vehementia ex solidissimis rupibus lapides ingentis magnitudinis sint abscissi, duravit horas duas continuas. Hic cum ob sui Admirationem inter reliqua filii dei adventu denunciata prodigia sit connumeranda, Maximis praecibus praecandus est redemptor noster, ut cum nobis salutiferum, impiis vero horribilem esse velit.

Porro cum Tuae Dominationis scriptis nihil mihi gratius accidisse potuerit, peto velit imposterum frequentes ad me dare litteras, quas ego maximi officii loco reputabo.

Demum rogo, Tua Dominatio salutet meo nomine omnes pios doctores, tanque [!] ecclesiae lumina et columnas, una cum reliquis ecclesiae membris, cum quibus foelicissime vale. Datum Veteris Zolii, 3 die Apprillis [!] Anno 1561.

Johannes Balassa de Gyarmath
Comes Zoliensis et suppremus
Sacrae Romanae etc. Caesaris capitaneus
in montanis etc.”¹⁹

Felhasznált irodalom

- Bernhard, Jan-Andrea: *Konsolidierung des reformierten Bekenntnisses im Reich der Stephanskronen. Ein Beitrag zur Kommunikationsgeschichte zwischen Ungarn und der Schweiz in der frühen Neuzeit (1500–1700)*. Refo 500 Academic Studies. Vandhoeck und Ruprecht, Göttingen 2015.
- Eber, Paul. In: *Deutsche Biografie*. https://www.deutsche-biographie.de/gnd_118681524.html#indexcontent (2017. jan. 2.).
- Istvánffy Miklós: *Magyarok dolgairól írt története Tállyai Pál XVII. századi fordításában*. I/2, 13–24. könyv. Kiad. Benits Péter, Balassi Kiadó, Budapest 2003.
- Kószeghy Péter: *Balassi Bálint. Magyar Alkibiadész*. Balassi Kiadó, Budapest 2008, 53–173.
- Lukinich Imre: A hadadi ütközet 1562. márczius 4-én. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 11. (1910/1), 249–251.
- Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. 10. kötet. Pest 1863, 402–405.
- Nagy Károlyi Balázs: Károlyi Péter. In: Bartha Tibor (szerk.): *A Második Helvét Hitvallás Magyarországon és Mémlekei életeműve*. Studia et acta ecclesiastica, 2. Ref. Zsinati Sajtóosztály, Budapest 1967.
- Neuendorf, Paul A.: Die Korrespondenzpartner Paul Ebers in den Beständen der Forschungsbibliothek Gotha. In: Daniel, Gehr – Leppin, Volker (hrsg.): *Paul Eber (1511–1569). Humanist und Theologe der zweiten Generation der Wittenberger Reformation*. Leucorea-Studien zur Geschichte der Reformation und der Lutherischen Orthodoxie, 16. Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig 2014, 587–600.
- Ritoók-Szalay Ágnes: Warum Melanchthon? Über die Wirkung Melanchthons im Ehemaligen Ungarn. In: Frank, Günter – Treu, Martin (hrsg.): *Melanchthon und Europa*.

¹⁹ Forschungsbibliothek Gotha, Chart. A. 124, Bl. 121r–122v.

1. Teilband. *Skandinavien und Mitteleuropa*. Melanchthon-Schriften der Stadt Bretten, 6/1. Thorbecke, Stuttgart 2001.
- Szabó András: *Coetus Ungaricus. A wittenbergi magyar diáktársaság 1555–1613*. Humanizmus és Reformáció, 35. Balassi Kiadó, Budapest 2017.
- Szabó András: Egri Lukács levele Paul Eberhez. In: Bajáki Rita – Báthory Orsolya – Bogár Judit – Déri Eszter – Kónya Franciska – Maczák Ibolya – Szádóczi Vera (szerk.): *Lelkiség és irodalom. Tanulmányok Szelestei N. László tiszteletére*. MTA-PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, Budapest 2017, 370–375.
- Thüringer, Walter: Paul Eber (1511–1569). Melanchthons Physik und seine Stellung zu Copernicus. In: Scheible, Heinz (hrsg.): *Melanchthon in seinen Schülern*. Wolfenbütteler Forschungen, 73, Harrassowitz, Wiesbaden 1997, 285–321.
- Varga Péter: Régi hazai földrengések, különös tekintettel Budapestre. In: *Magyar Geofizika*, 58. (2017/2), 1–12.

Levéltári források

Forschungsbibliothek Gotha, Chart. A. 124, Bl. 66r–v; Chart. A. 124, Bl. 121r–122v.

* * *

This paper deals with two letters, dedicated by the Hungarian Protestant noblemen to Paul Eber, professor of the University of Wittenberg. The first letter was dated to the 3rd of April, 1561, its author being baron John Balassi, father of the great Hungarian renaissance poet, Bálint (Valentine) Balassi. John Balassi expresses his gratitude for Eber's letter, dedicated to him and informed him about the earthquake which took place in the Danubian district, at the beginning of March. The second letter was dated to the 25th of June, 1563, its author was George Sulyok, uncle of Anne Sulyok, the spouse of John Balassi. Sulyok calls Eber's attention to a student, recently sent to Wittenberg, named Peter Károlyi, the later professor, pastor and bishop of the Transisza Diocese. He also asked Eber to pray for the Christian soldiers fighting against the Turks day by day.

Keywords: Paul Eber, György Sulyok, János Balassi, Péter Károlyi, Wittenberg.